

ธรรมสารสโมสร

กัณฑ์ที่สี่

บุญญกิริยาวัตตสุต

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๖๒

294.3

ธ 479

โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง กรุงเทพฯ ฯ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษล

จันทบุรี

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษล

สมเด็จพระ
บรมราชาธิบดีศรีสินท
รมหาจักรีบรม
ราชูปถัมภ์
เจ้าแผ่นดินสยาม

เลขห้อง ๑๖

เลขหมู่ ๒๙๔.๐๓
๕ ๔๗๙

เลขทะเบียน ๗.๓๐๕.๘๔๔๘

ธรรมสารวิสารน

บุญญกิริยาวัตรสิบ

นมตถุ สุกตสฺส

อายุ อารกัณฺณ วณฺณ	สคฺคํ อจฺจกุกฺคินฺทํ
รติโย ปตฺตยาเนน	อุพารา อปฺราปฺรา ฯ
อปฺปมาทํ ปสฺสสนฺติ	ปฺญญกิริยาสุ ปณฺทิตา
อปฺปมตฺโต อโณ อตฺถ	อริคณฺหาติ ปณฺทิตो ฯ
ทิจฺฉุ ฌมฺเม จ โย อตฺถ	โย จ 'ตฺถ สมนฺปฺรายิโก
อตฺถาภิสสมยา ธีโร	ปณฺทิตो 'ติ ปวฺจจตีติ ฯ

บัดนี้ จะได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาในบุญญ
กิริยาวัตรสิบประการ สมองพระเดชพระคุณประทับ
พระบัญชาบารมีเพิ่มพูนพระราชกุศลบุญราศี เจริญ
พระราชสักทาทิคุณ โดยสมควรแด่มงคลสมัยสวัสดิ
กาล ที่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรง
บำเพ็ญพระราชกุศลเป็นนิรโฆสมหการ ด้วยกำลังพระ

ปรีชาทรงพระสันนิฏฐานว่า ปุณฺณานิ เหนานิ สุขาวหานิ
 บุญกุศลสุจริตที่ชอบซึ่งสัตว์มาประกอบด้วยกายวาจา
 จิตต์ ย่อมนำมาซึ่งความสุขส่วนอิฏฐวิบากแก่สัตว์
 ทั้งหลายผู้ได้ก่อสร้างบำเพ็ญไว้ ปุณฺณานิ ปรโลกสมิ
 ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ บุญย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้ง
 หลายณะโลกเบื้องหน้า ฯ สุขโฆ ปุณฺณสุส อจฺจโย การ
 ที่สั่งสมก่อสร้างกองบุญญกิริยาเป็นความสุข ดังนี้ ฯ ก็
 และกุศลสุจริตบุญญราสีซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุขนั้น ฯ
 สัตว์จะสั่งสมให้ไฟบุลขึ้นในสันดานให้สำเร็จสุขสมบัติ
 อิฏฐวิบุลผล ก็อาศัยความไม่ประมาทเป็นเหตุเบื้องต้น
 มีกำลังกล้า ฯ สมด้วยพุทธภาสิตนิพนธคาถาว่า

อายุ อารุคิยิ วณฺณํ สกฺกํ อจฺจากุลินํ

รติโย ปตฺถยาเนน อพารา อปฺราปฺรา ฯ

เมื่อบุคคลมาปราธนาซึ่งอายุจะให้นาน และความ
 เป็นบุคคลมีสุขสำราญไม่มีโรคมาระเบิดน กาย และ
 ปราธนาสีกายที่พิเสศผองใส และปราธนาสวรรค์โลก
 เกิดด้วยทิพพารมณฺ์เสวยสุขไพศาล และปราธนาอุดม
 สถานในมनुสส์ เกิดณะสกุลสูงกษัตริยพราหมณคฤหบดี

มหาศาลเป็นต้น และปราณนาความยินดีวิบุลผลอันยิ่ง
 ต่อ ๆ ไปก็ดี เมื่อราชาตีมาหวังสุขสมบัติอันไพศาล
 ในมนุษยเทพดาภพนั้นภพนั้นนี้ ก็พึงกระทำความไม่
 ประมาท บำเพญความไม่ประมาทให้บังเกิดมีบริบูรณ์
 มากขึ้นในสันดานเกิด ก็สามารที่จะเป็นอากรบ่อเกิด
 แห่งความสุขพิเสศทุกประการ ๆ อุปฺปมาทํ ปสฺสสนฺติ
 ปุญญกิริยาสุ ปณฺหิตา บัณฺทิตทังหลาย ย่อมสรรเสริญ
 ซึ่งความไม่ประมาทว่าเป็นประธานเป็นเบื่องนำ เป็นเหตุ
 มีกำลังกล้าณะภายใน ในบุญญกิริยาการที่กระทำก่อ
 สร้างบำเพญบุญทุกสิ่ง ๆ อุปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเต
 อธิคณฺหาติ ปณฺหิตโต บัณฺทิตชน ผู้ดำเนียรด้วยปรีชา
 เมื่อไม่สามารถมีสติระวังรักษา เกียดกันความเมานัก
 เสียให้ห่างไกลแล้ว ย่อมยึดไว้ซึ่งประโยชน์สองอย่าง ๆ
 ทิฏฺฐเช ฐมฺเม จ โย อตฺตโต ประโยชนคุณส่วนที่สัจจ
 ประสงค์อันใดในทิฏฐฐัมม ภพเห่นประจักษ์นี้ก็ดี โย
 จ'ตฺตโต สมฺปรายิโก ประโยชนคุณส่วนที่สัจจประสงค์
 อันใดเป็นไปในสัมปรายภพภพนั้นก็ดี อตฺถาภิสมยา
 ธิโร ปณฺหิตโต'ติ ปวฺจจติ เพราะมาได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง

สองนั้น วิญญูชนจึงสรรเสริญผู้มีปัญญาจำทรง ว่าเป็น
บัณฑิต ดำเนินในประโยชน์กิจด้วยปัญญา ดังนี้ ๑
เอวายิ อปฺปมาโท ความไม่ประมาทนี้ สมเด็จพระ
บรมสุคตเจ้าทรงสรรเสริญในบุญญกิริยาทั้งหลาย ด้วย
ประการนี้ ๒

อปฺปมาโท นาม และการซึ่งบุคคลมามีสติเกียดกัน
บำบัดความเมานักเสียให้บางเบาจากสันดาน ชื่อว่า
อปฺปมาโท ความไม่ประมาทความไม่เมานัก ๑ กุศล
ธัมม์เกิดในจิตต์เป็นข่าสีกแก่ความประมาท ๑ ความไม่
หยุปราศจากสติ ไม่สละสติเสีย ชื่อว่า อปฺปมาโท
ความไม่ประมาท ความไม่เมานัก กุศลธัมม์อันเป็น
ปฏิบัติไขไล่ความประมาทเมานักเสียให้ห่างไกล ๑ โส จ
อปฺปมาโท ก็และความไม่ประมาทนั้น เป็นเหตุภายใน
มีกำลังกล้า เป็นมูลรากที่เกิดที่รวมประชุมลงแห่งกุศล
ธัมม์ทั้งปวง ที่สัตตจะพึงสั่งสมด้วยกายวาจาจิตต์ ๑
ตสฺมา เหตุการณ์ดังนั้น สมเด็จพระนราสภธัมมสามิสร์
จึงตรัสเปรียบความไม่ประมาทนั้น โดยอุปมามากมาย
เป็นอเนกัปการ มีรอยเท้ากุญชรคชสารเป็นต้น ในพระ

สูตรหลายสถานว่า เสขยยาปี ภิกขเว ยานิ กานิ จิ ชงคานิ
 ปาณานิ ปทชาตานิ ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย บัณฑิตารอยเท้า
 แห่งสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรณะแผ่นดินเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
 สพพานิ ตานิ หตุถิปเท สโมธานิ คจฺจนฺติ รอยเท้า
 ทั้งปวงนั้น ย่อมถึงซึ่งประชุมลงในรอยเท้าคชสารสิ้น
 รอยเท้าแห่งคชสาร จนทั้งหลายย่อมกล่าวว่าเลิดว่าเป
 ยอดแห่งรอยเท้าทั้งปวงนั้น ด้วยเป็นรอยเท้าอันใหญ่
 ฉนั้นใด ๆ เอว เมว โห ภิกขเว ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย บัณฑิตา
 กุสลธัมม์ทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เปนไปในสี่ภูมิ
 คือ กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตตร ก็ดี ที่หมุ
 สัตว์สังสมก่อสร้างบำเพญด้วย กาย วาจา ใจ บัณฑิตา
 กุสลธัมม์เหล่านั้นทั้งปวงครบทุกสิ่ง ย่อมมีความไม่
 ประมาทเป็นมูลเป็นที่ตั้งประชุมลงใน ความไม่ประมาท
 อปฺปมาโท เตสํ อคฺค มกฺขายติ ความไม่เมานัก บัณฑิต
 จนยอมกล่าวว่าเลิด เปนยอดแห่งกุสลธัมม์ทั้งหลาย
 นั้น มีอุปไมยฉนั้นนั้น ๆ เอว เมส อปฺปมาโท ความไม่
 ประมาทนั้นเป็นมูลที่ตั้งแห่งบุญญราสีกุสลธัมม์ทั้งปวง
 มีอุปการมากยิ่งไว้ซึ่งประโยชน์ทั้งชาตินี้ชาตินี้ ด้วย

ประการนี้ ๑ เมื่อบุคคลไม่ประมาทไม่เมานัก มีสติเกียดกันประมาทให้บางเบาให้เสื่อม ถอย น้อย จากสันดานแล้ว ก็จะปรารถนาความเพียรมีกิจที่ประการ คือจะพยายาม เพื่อว่าบาปอกุศลที่ยังไม่บังเกิด จะไม่ให้บังเกิดขึ้น บาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วจะมละเสียให้เสื่อมศูนย์ บุญกุศลสุจริตที่ยังไม่บังเกิด จะให้บังเกิดขึ้น บุญกุศลสุจริตที่บังเกิดขึ้นแล้วจะให้ดำรงอยู่ถาวรให้เจริญทวีมาก ไม่ให้อันตรธานไป ๑ เมื่ออาศัยเจริญความไม่ประมาทขึ้นแล้ว ก็ได้มีละบาปบำเพ็ญบุญให้บริบูรณ์ขึ้น บุญนั้นเป็นเหตุแห่งความสุขพิเสศ ซึ่งสัตว์ประสงคปราณา ๑ ตสฺมา เหตุการณ์ดังนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาเจ้าจึงตรัสในอัมปมาทคาถาว่า อปฺปมาทํ ปสฺสนฺติ ปุณฺณกิริยาสุ ปณฺธิตา ผู้ดำเนินด้วยปัญญาทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญญกิริยา การทำบุญก่อสร้างกุศลทุกสิ่ง ดังนี้ ๗

ปุณฺณนฺติ เจตํ และกุศลสุจริตความชอบที่สัตว์มาประกอบก่อสร้างด้วยกายวาจาใจนั้น ซึ่งมีนามว่า ปุณฺณบุญ ๗ ดังนี้ ด้วยเนื้อความไฉน ๑ สนฺตานํ ปุณฺนาติ โส-

เชตติ ปุณฺณํ กุสลสุจริตํนั้นย่อมชำระสันดานทำสันดาน
 ให้หมดจดจากกรรมที่เป่นบาปลามก เพราะเหตุนี้จึง
 ชื่อว่า ปุณฺณํ บุญ กรรมที่ชำระสันดาน ฯ บุญนั้น เมื่อ
 กำหนดโดยมูลรากที่ตั้งเป่นสาม ฯ มูลทั้งสามนั้นคือ
 อโลภะ ความไม่โลภ ส่วนที่เป่นฆ่าสัตว์ตรงแก่โลภะ ๑
 อโทสะ ความไม่ประทุษร้าย ส่วนที่เป่นฆ่าสัตว์ตรงแก่
 โทสะ ๑ อโมหะ ความไม่หลง ส่วนที่เป่นฆ่าสัตว์ตรง
 แก่โมหะ ๑ เป่นสามกุศลนี้ ฯ มูลทั้งสาม คือ อโลภะ
 อโทสะ อโมหะนี้ เป่นมูลรากที่ตั้งแห่งกุศลซึ่งจะให้
 สัตต์ได้ประสบสุขสมบัติ ฯ ตสฺมา เหตุการณ์ดังนั้น
 สมเด็จพระผู้มีพระภาคย์เจ้า จึงตรัสเทศนาแก่ภิกขุ
 บริสัทว่า ตีณิ 'มานิ ภิกขเว กุสลมูลานิ เป่นต้น ดอก่อน
 ภิกขุทั้งหลาย มูลรากที่ตั้งแห่งกุศลเหล่านี้สามประการ ฯ
 กตมานิ ตีณิ กุสลมูลสามนั้น เหล่าไรเล่า ฯ อโลโก กุสล-
 มูลิ ความไม่โลภส่วนที่เป่นฆ่าสัตว์โดยตรงแก่โลภะ เป่น
 มูลรากที่ตั้งแห่งกุศลอย่าง ๑ อโทโส กุสลมูลิ ความไม่
 ประทุษร้ายส่วนที่เป่นฆ่าสัตว์โดยตรงแก่โทสะ เป่นมูล
 ที่ตั้งแห่งกุศลอย่าง ๑ อโมโห กุสลมูลิ ความไม่หลง

ปัญญาที่รอบรู้เป็นฆ่าศึกโดยตรงแก่โมหะ เป็นมูลราก
ที่ตั้งแห่งกุศลหย่าง ๑ ดังนี้ ๆ เมื่อ อโลภะ อโทสะ อโมหะ
สามกุศลมูลนั้นบังเกิดขึ้นทั้งสาม หรือแต่สองหรือแต่
หนึ่งก็ดี ก็ชำระสันดานให้บริสุทธิ์ไปจากโลภะโทสะ
โมหะและอกุศลธัมมอื่นนั้น ๆ ให้บุคคลผู้นั้นไม่โลภ
ไม่ประทุษร้ายไม่หลง แล้วจึงอธิสัฆารตกแต่งก่อสร้าง
ขึ้นด้วยกายวาจาใจ กุศลสุจริตชำระสันดานให้บริสุทธิ์
ฉนี้ จึงชื่อว่า ปุญญ บุญ ๆ ด้วยประการฉนี้ ฯ

อีกนัยหนึ่ง กุศลสุจริตอันให้ผลเกิดขึ้นในภพควร
บูชา ชื่อว่าบุญ ฯ หรืออีกนัยหนึ่ง กุศลสุจริตเป็นฝักฝ่าย
แห่งภพควรบูชาเกือกกุลแก่ภพควรบูชา จึงชื่อว่าบุญ ฯ
โก เจตถ ปุชฺชพฺภโว นาม ภพอไธเล่าชื่อว่าภพควร
บูชา ฯ เทวตฺตมณฺสฺสตฺตญฺ จ ความเป็นเทวดาความ
เป็นมณฺสฺส ชื่อว่าภพควรบูชา ฯ และภพควรบูชาคือ
เทวดามณฺสฺสนั้น ย่อมปรากฏเพราะกุศลสุจริตที่เกิดขึ้น
อโลภะอโทสะอโมหะสามกุศลมูลนั้น ๆ วุตฺติ เหตุ
สมด้วยพุทธภาสิต ตรัสเทศนาโดยนิตานปริยายว่า ตัณ
'มานิ ภิกฺขเว นิตานานิ กมฺมานิ สมุททาย คุก่อน

ภิกขุทั้งหลาย นิทานเหตุเพื่อบังเกิดขึ้นพร้อมแห่งกุศล
 กัมมสามประการ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ฯ น
 ภิกขเว อโลภะ อโทสะ อโมหะ นี้ กุศลก่อนภิกขุทั้งหลาย นรก
 หรือกำเนิดดิรัจฉานก็ดี ย่อมหาปรากฏเพราะกัมมที่
 เกิดแต่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ไม่ เพราะกัมมที่เกิดแต่
 อโลภะ อโทสะ อโมหะ มาเป็นเหตุแล้ว ซึ่งจะมีผลได้
 อุตตภาพในนรกและกำเนิดดิรัจฉานเป็นวิบากนั้นไม่มี ฯ
 อโลภะ อโทสะ อโมหะ นี้ กุศลก่อนภิกขุทั้งหลาย เทวดา
 และมนุษย์ย่อมปรากฏ บุคคลมารู้แจ้งชัด ด้วยกัมม
 ที่เกิดแต่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นมูลนั้น เพราะอาศัย
 กัมมที่เกิดแต่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นเหตุแล้ว ย่อม
 ปรากฏวิบากขั้น ๓ ได้ อุตตภาพเป็นมนุษย์และเทพดา
 ดังนี้ ฯ โดยพุทธภาษิตนี้ จึงได้เนื้อความว่า เทพดา
 มนุษย์ชื่อว่า ปุชชะภพ ภพควรบูชา ฯ กุศลสุจริตที่
 เกิดแต่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ สามกุศลมูลนั้น ให้เกิด
 ภพที่ควรบูชา คือ เทพตามนุษย์ จึงชื่อว่า บุญ ด้วยเนื้อ
 ความว่า ให้เกิดภพควรบูชาด้วย เกื้อกูลแก่ภพควรบูชา
 ด้วย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

เอวํ ลหุทวิธตุถิ และบุญที่ได้เนื้อความสองอย่าง
 วิสัชชนามาณนํนั้น เมื่อจำแนกโดยต่างแห่งภูมิ เป็นสี่
 อย่าง คือ กามาวจรบุญ ๑ รูปาวจรบุญ ๑ อรูปาวจรบุญ ๑
 โลกุตตรบุญ ๑ ฯ และบุญที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร
 โลกุตตร สามภูมินั้น เป็นมโนกัมมภาวนามัยถึงซึ่ง
 อปปนาหาต่างโดยประเภทตั้งกามาวจรบุญไม่ ฯ แต่ฝ่าย
 บุญที่เป็นกามาวจรกัมมํนั้น มีประเภทต่างโดยกัมมทวาร
 เป็นต้น ฯ ตถุหิ กามาวจรกุสลํ แท้จริง บุญส่วนกามาวจร
 กุสlnั้นเมื่อนิยมตามกัมมทวารเป็นกุสlnสามอย่าง ที่
 เป็นไปในกายทวารชื้อกายกัมมํ เป็นไปในวจีทวารชื้อ
 วจีกัมมํ เป็นไปในมโนทวารชื้อมโนกัมมํ เป็นสาม
 อย่าง โดยต่างแห่งกัมมทวารณํนี้ ฯ อนึ่งกามาวจร
 บุญนั้น เป็นสามอย่าง ด้วยสามารถแห่งบุญที่แล้ว
 ด้วยทานการให้ชื้อว่าทานมัย ๑ บุญที่แล้วด้วยสละชื้อว่า
 สละมัย ๑ บุญที่แล้วด้วยภาวนาความให้เกิดให้เจริญชื้อ
 ว่าภาวนามัย ๑ กามาวจรบุญนั้น เป็นสามอย่าง ด้วย
 สามารถเป็นทานมัยสละมัยภาวนามัย ด้วยประการณํนี้ ฯ
 อีกอย่างหนึ่ง กามาวจรบุญนั้นเป็นสามอย่าง ด้วย

สามารถแห่งทานสี่ภาวนา ฯ จิตตูปปาทวเสน ปน ก็
 เมื่อนิยมตามจิตตูปบาททั้งแปด กามาวจรบุญนั้นก็เป
 แดะประการ ฯ กามาวจรกุศลจิตต์ทั้งแปดนั้น โสม-
 นสุสสหคตํ ญาณสมุပ္ပตฺตํ กุศลจิตต์สหคตไปพร้อม
 ด้วยโสมนัส ประกอบทั่วพร้อมด้วยญาณ เปนอสังขาริก
 กล้าเองไม่มีเครื่องปรุงเครื่องตกแต่งดวง ๑ เปนสสังขาริก
 มีเครื่องปรุงเครื่องตกแต่งดวง ๑ กุศลจิตต์สหคตไป
 พร้อมด้วยโสมนัสประกอบเว้นจากญาณ เปนอสังขาริก
 ดวง ๑ เปนสสังขาริกดวง ๑ อุเปกฺขาสหคตํ ญาณ-
 สมุပ္ပตฺตํ กุศลจิตต์สหคตด้วยอุเบกขา ประกอบทั่ว
 พร้อมด้วยญาณ เปนอสังขาริกดวง ๑ เปนสสังขาริก
 ดวง ๑ กุศลจิตต์สหคตด้วยอุเบกขา ประกอบเว้นจาก
 ญาณ เปนอสังขาริกดวง ๑ เปนสสังขาริกดวง ๑ กามาวจร
 บุญนั้น เมื่อนิยมตามกุศลจิตตูปบาททั้งแปดดวงนั้นก็เป
 แดะประการ ฯ ทสวโร เมื่อกล่าวตามบุญญกิริยาวัตร
 วัตรแห่งอันกระทำก่อสร้างบำเพญบุญแล้ว กามาวจรบุญ
 นั้นเป็นสิบประการ ฯ และบุญญกิริยาวัตรสิบประการ
 นั้น ทานที่หนึ่ง สีลที่สอง ภาวนาที่สาม อปจายนที่สี่

เวยยาวัจจที่ห้า บัณฑิตทานเป็นที่หก บัณฑิตานุโมทนาเป็นที่เจ็ด ธัมมัสสวนเป็นที่แปด ธัมมเทศนาเป็นที่เก้า ติฏฐชุกัมมเป็นที่สิบ ฯ ในส่วนทั้งเก้าตั้งแต่ทานจนถึงธัมมเทศนานั้น ท่านแสดงเจตนาซึ่งให้สำเร็จในกิริยานั้น ๆ มีทานเป็นต้น ท่านพัฒนาให้แจ้งชัดโดยนิพจน์นี้ ทิยุยติ เอเตนาติ ทานํ พัสตูนั ฯ มีขำวน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลาย ย่อมให้ด้วย ธัมมชาต นั้น เป็น เหตุ เพราะเหตุนี้ ธัมมชาตนั้นจึงชื่อว่า ทานํ ธัมมชาตเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนี้แห่งบุคคลผู้ให้ ปริชาคเจตนา เจตนาเป็นเหตุบริชาค ชื่อว่าทาน ฯ สีสัตติ สีสํ จิตตํย่อมรองไว้จัดแจงตกแต่งกายกัมม่วจกัมม่วด้วยดี ตั้งกายกัมม่วจกัมม่วไว้โดยชอบ ด้วยธัมมชาตนั้นเป็นเหตุภายใน ธัมมชาตนั้น ชื่อว่า สีสํ เป็นเหตุจัดแจงตกแต่งกายกัมม่วจกัมม่วไว้ชอบ ฯ สีสยติ วา อุปชาเรตติ สีสํ ธัมมชาตอันใดรองไว้เข้าไปทรงไว้ซึ่งกุศลธัมมให้กุศลหยู่ได้ ธัมมชาตนั้นชื่อว่า สีสํ รองกุศลธัมม่วไว้ คือ เจตนาที่หวังรักษากายกัมม่วจกัมม่วให้ดำรงเป็นปกติดีงาม ฯ ภาเวติ กุสเล ธมฺเม อาเสวติ วฑฺฒเตติ เอตาयाติ ภาวนา บุคคล

นั้น ๆ มาให้กุศลธัมม์ทั้งหลายเกิดมีขึ้น ส้องเสพซึ่ง
 กุศลธัมม์ทั้งหลาย ให้กุศลธัมม์ทั้งหลายเจริญทวีมาก
 ขึ้นไป ด้วยธัมมชาตนั้นเกิดขึ้นในจิตต์เป็นเหตุ ธัมม
 ชาตนั้นชื่อว่าภาวนา กุศลธัมมชาตเป็นเหตุให้กุศลธัมม์
 เกิดมีขึ้นเจริญขึ้น คือเจตนาที่ไกลความเกียติคร้านมา
 เพิ่มพูนสันดานด้วยกุศลในจิตต์ ฯ อปจายติ ปุชชาวเสน
 สามิจิ กโรติ เอตายาติ อปจายนํ บุคคลย่อมตกตำค้ำนบ
 คือกระทำซึ่งความนบนอบ ด้วยสามารถแห่งอันบูชา
 ด้วยธัมมชาตนั้นเกิดขึ้นในจิตต์เป็นเหตุ ธัมมชาตนั้น
 จึงชื่อว่า อปจายนํ กุศลธัมมชาตเป็นเหตุค้ำนบตกตำ
 คือ เจตนา เป็นเหตุ ประพฤติ ตำตนใน บุคคลผู้ เจริญวัย
 เจริญคุณนั้น ๆ ฯ ตํตํกิจจุจกรณํ พุยาวัณฺณสุตฺตํ ภาโว
 เวยุยาวจุจํ ความเป็นผู้ชวนชวนในอันกระทำกิจนั้น ๆ
 ชื่อว่า เวยุยาวจุจํ ความเป็นผู้ชวนชวน ฯ พุยาวัณฺณ
 ภาวติ เอเตนาติ เวยุยาวจุจํ บุคคลมาเป็นผู้ชวนชวน
 ด้วยกายและวาจาในการทำกิจนั้นของผู้อื่น ด้วยธัมม
 ชาตนั้นเกิดในจิตต์เป็นเหตุ ธัมมชาตนั้นชื่อว่า เวยุยา-
 วจุจํ เป็นเหตุเป็นชวนชวน คือหิตุปเทศเจตนาที่

ให้สำเร็จการช่วยกิจนั้น ๆ แห่งผู้อื่น ๆ อุตฺตโน สนฺตา-
 เน นิพฺพตฺตา ปตฺติ ทิยฺยติ เอเตนาติ ปตฺติทานํ ส่วนบุญ
 ที่บังเกิดแล้วณะสันดานแห่งตน อันบุคคลมาให้แก่ผู้อื่น
 เพราะธัมมชาตนั้นอันเกิดในจิตต์เป็นเหตุ ธัมมชาตนั้น
 ชื่อ ปตฺติทานํ เป็นเหตุให้ส่วนบุญ คือเจตนาที่ไกลฤษยา
 และกระหน้ ให้ส่วนบุญของตนที่ควรอนุโมทนาแก่บุค-
 คลผู้อื่นเพื่อให้อนุโมทนายินดีตาม ๆ ปตฺติ อนุโมทติ
 เอตาชาติ ปตฺตานุโมทนา บุคคลมาอนุโมทนายินดีตามซึ่ง
 ส่วนบุญแห่งผู้อื่นด้วยธัมมชาตนั้นเป็นเหตุ ธัมมชาตนั้น
 ชื่อว่า ปตฺตานุโมทนา เป็นเหตุอนุโมทนาซึ่งส่วนบุญคือ
 เจตนาที่ไกลถัมมะและมานะ มาอนุโมทนายินดีตาม
 ในกุศลแห่งผู้อื่น ๆ ธมฺมํ สุณฺนติ เอเตนาติ ธมฺมสุสฺวนํ
 บุคคลทั้งหลายฟังซึ่งธัมม ด้วยธัมมชาตนั้นเกิดขึ้นใน
 จิตต์เป็นเหตุ ธัมมชาตนั้นชื่อว่า ธมฺมสุสฺวนํ เป็นเหตุ
 ฟังซึ่งธัมม คือเจตนาให้สำเร็จการสมันนาหารใส่ใจฟัง
 ธัมมภาสิตที่ไม่มีโทษ ๆ ธมฺมํ เทเสฺนติ เอตาชาติ ธมฺม-
 เทสฺนา บุคคลทั้งหลายมาแสดงธัมมด้วยธัมมชาตนั้น
 เกิดในจิตต์เป็นเหตุ ธัมมชาตนั้นชื่อว่า ธมฺมเทสฺนา

เป็นเหตุแสดงธรรม คือเจตนาเป็นเหตุสั่งสอนจะให้
เป็นประโยชน์ ด้วยมิได้เพ่งอามิสเป็นเหตุภายใน ฯ
ทิวฐิยา อชุกฺกณฺณํ ทิวฐุชุกมฺมํ ความกระทำทิวฐิความเห็น
ให้ช้อยตรง ชื่อว่า ทิวฐุชุกมฺมํ ทำทิวฐิให้ช้อยตรง ฯ บทมี
ทานํ เป็นต้นจนถึง ทิวฐุชุกมฺมํ เป็นที่สุด อันเป็นชื่อ
แห่งบุญญกิริยาวัตถุทั้งสิบนั้น ท่านแสดงนิพจน์ตาม
เนื้อความแห่งบท ด้วยประการฉนี้ ฯ เมื่อกล่าวโดย
เนื้อความแล้ว เจตนาของสัตว์อันมีสันดานพร้อมด้วย
กิเลสอันสย เป็นไปด้วยบริจาคนิสิตของของตนที่
มีอยู่ ให้แก่ผู้อื่นด้วยปราณนาจะบูชาหรือจะอนุเคราะห์
เจตนาอันชื่อว่าทาน ฯ สัตว์นั้น เจตนาเป็นไปแก่บุคคล
ผู้หวังรักษากายจักกัมม คือบุคคลสมาทานอยู่ซึ่งศีลห้า
ด้วยเป็นนิจศีล สมาทานอยู่ซึ่งสิกขาบทแปดด้วยเป็น
องค์อุโบสถ สมาทานสิกขาบทสิบด้วยเป็นอธิเรกศีล
ปฏิบัติที่ดี บุคคลผู้ให้ศีลที่ตนสมาทานแล้วนั้นบริบูรณ์
อยู่บำเพ็ญปฏิบัติอยู่ดี บุคคลแม้ไม่ได้สมาทาน และ
มาเว้นงดแม้จากทุกจริตในกายวาจาที่ถึงพร้อมเข้าจะล่วง
กระทำ แต่หากระทำไม่งดเว้นเสียเป็นสัมปัตตวิรัต

ก็ดี บุคคลผู้บำเพ็ญสมาทานสำเร็จด้วยศรณคมน์
แล้ว บำเพ็ญให้บริบูรณ์ให้ยิ่งขึ้นก็ดี บุคคลที่อุปสมบท
สมาทานสังวรในโรงอุปสมบทก็ดี บำเพ็ญปาติโมกข
สังวร บำเพ็ญจตุปาริสุทธสี่ลให้บริบูรณ์ด้วยไม่ล่วงใน
ข้อห้ามและกระทำตามในข้ออนุญาตก็ดี เจตนาที่เป็น
ไปแก่บุคคลผู้รักษากายวจกัมมดังกล่าวมานี้ ชื่อว่า
สี่ล ฯ ภาวนานั้น เจตนาอันเป็นไปในกัมมัญฐานมี
กสิณเป็นต้นก็ดี เป็นไปในวิปัสสนาภูมิทั้งสี่มีขั้นเป็น
ต้นก็ดี ด้วยสามารถแห่งบริกัมมและพิจารณา เป็น
แต่กามาวจรธัมมจนถึงโคตรภูเป็นที่สุด ส่วนที่ยังไม่
บรรลุอุปปนา เจตนาอันเป็นเหตุให้เกิดกุศลในจิตต์นี้
ชื่อว่าภาวนา เจตนาให้กุศลเกิด ให้กุศลเจริญ ฯ นีร-
วชชวชฺชาปรียาปณฺเณเจตนา ปี แม้ถึงเจตนาที่เป็นเหตุ
เรียนวิชาศิลปศาสตร์ที่ไม่มีโทษ ก็ถึงซึ่งประชุมลงใน
ภาวนามัยบุญญกิจริยาวัตต์นั้นแท้จริง ฯ อปายนนั้น เจตนา
ที่เป็นเหตุกระทำซึ่งความนับถือมาก ด้วยวิธีมีต้อนรับ
และให้อาสนะเป็นต้น แก่บุคคลผู้เจริญวัยเจริญคุณ
ด้วยอธยาสรย์อันไม่เสร้างมอง มิได้หวังอามิสลาภสัก-

การเชื่อว่าอุปายน กุศลเจตนาเป็นเหตุค้ำับตกต่ำ ๆ
 เวยยาวัจจนัน เจตนาเป็นเหตุกระทำกิจนั้น ๆ แต่ผู้อื่น
 อันบวชใจเป็นต้น ด้วยอธยาศรัยอันไม่เสร้างมอง ไม่
 มุงอามิสลาภสักการ เจตนาเป็นเหตุช่วยทำกิจท่านผู้อื่น
 ด้วยอธยาศรัยอันบริสุทธิ์นี้ ชื่อว่าเวยยาวัจจ กุศล
 เจตนาเป็นเหตุชวนชวน ๆ บัณฑิตท่านนั้น เจตนาอัน
 ไกลจากกฤษยาและกระหน้ เป็นเหตุหวังเฉพาะซึ่งความ
 ที่แห่งบุญอันบังเกิดขึ้นแล้วณะสันดานแห่งตน จะให้
 ทั่วไปด้วยบุคคลทั้งหลายอื่น ชื่อว่าบัณฑิตท่าน เจตนา
 เป็นเหตุให้ซึ่งส่วนบุญส่วนกุศล ๆ บัณฑิตานุโมทนานั้น
 เจตนาอันไกลจากถัมภะและมานะ เป็นเหตุอนุโมทนา
 เฉพาะซึ่งบุญที่ผู้อื่นได้ให้แล้ว ยินดีบันเทิงตาม ด้วย
 จิตต์อันปราศจากมณฑินคือกระหน้ ๆ อนึ่งแม้บุญที่ท่าน
 ผู้อื่นมิได้ออกวาจาให้ แต่ตนได้ยินได้ฟังได้เห็น พลอย
 ยินดีตาม ชื่อว่าบัณฑิตานุโมทนา เจตนาเป็นเหตุอนุโม-
 ทนาซึ่งส่วนบุญ ๆ ธรรมัสสวณ เจตนาเป็นเหตุฟัง ตั้ง
 ไว้ซึ่งประโยชน์ด้วยอธยาศรัยอันไม่เสร้างมอง เป็นไป
 ด้วยสามารถแห่งอันแผ่ไปซึ่งประโยชน์แก่ตนว่าเราจัก

ฟังธัมมนี้หย่างนั้นแล้ว ปฏิบัติไปตามนัยที่ท่านกล่าวไว้ใน
 ธัมมนี้ ก็จักเป็นคนบันลุลคุณพิเสสอันเป็นโลกียและ
 โลกุตตรดังนี้ หรือแผ่ไปซึ่งประโยชน์แก่ผู้อื่นว่าเราจัก
 ฟังธัมมนี้หย่างนั้นแล้ว เป็นพหูสูตจำทรงไว้มากแล้ว จัก
 ได้อนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยอุบายวิธีมีแสดงธัมมสั่งสอนเป็น
 ต้นดังนี้ เจตนาเป็นเหตุฟังตั้งประโยชน์ไว้ด้วยอัธยาศัย
 ไม่เสรำหมอง เป็นไปด้วยสามารถแผ่ประโยชน์แก่ตน
 และผู้อื่นโดยสุจริตธัมมนี้ ชื่อว่า ธัมมัสสวน กุศล
 เจตนาเป็นเหตุฟังธัมม ๑ นิรวชฺชวิชฺชาทิสวนเจตนา ปี
 แม้ถึงเจตนาเป็นเหตุฟังซึ่งภาสิตอันชอบ มีวิชาศิลป
 ศาสตร์เป็นต้นอันไม่มีโทษ ก็สงเคราะห์เข้าในธัมมัส-
 สวนมัยบุญญกิริยาวัตถุนี้แท้จริง ๑ ธัมมเทศนานั้นเจตนา
 ตั้งประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยกระทำในจิตต์โดยแบบกาย
 โดยอุบายที่ชอบด้วยอัธยาศัยมิได้มุ่งต่ออามิสมีลาภสัก-
 การเป็นต้น แสดงอรรถธัมมสอนผู้อื่นด้วยหวังจะให้เป็น
 ประโยชน์ ชื่อว่าธัมมเทศนา เจตนาเป็นเหตุแสดง
 ธัมม ๑ นิรวชฺชวิชฺชาทิสวนเจตนา ปี แม้ถึงเจตนา
 เป็นเหตุแสดงสอนซึ่งภาสิต ควรฟังควรศึกษามีวิชา

ศีลปศาสตรเปนนั่นอันไม่มีโทษ สงเคราะห์ให้ในธรรม
 เทศนามัยบุญญกิริยาวัตถุนี้แท้จริง ๆ ทัศนุชุกัมม ความ
 ทำทัศนุให้ตรงด้วยสามารถแห่งสัมมาทสสนอันเห็นชอบ
 อันเป็นไปโดยนัยว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผลอยู่ดังนี้
 เปนต้น ชื่อว่าทัศนุชุกัมม ๆ สัมมาทัศนุความเห็นชอบ
 โดยสภาพแห่งกัมมและผลที่ดีและสรณคมนี่ก็ดี การทำ
 ทัศนุให้ตรงนี้ ชื่อว่าทัศนุชุกัมม กระทำทัศนุความเห็น
 ให้ตรง ๆ เจตนาซึ่งเป็นบุญญกิริยาวัตถุทั้งสิบก็ได้เป็น
 สามเจตนา ๆ แท้จริง ๆ เจตนาที่บังเกิดขึ้นก่อนแต่บริ-
 จากทาน ชื่อว่าบุพพเจตนา เจตนาที่เป็นไปเมื่อขณะ
 บริจาคอยู่ ชื่อว่ามูญจนเจตนา เจตนาเป็นไปด้วยระลึก
 ถึงทานที่ได้บริจาคแล้วนั้นภายหลังแต่บริจาคแล้วต่อไป
 ชื่อว่าอปราปรเจตนา ๆ เจตนาทั้งสามนี้ ในส่วนทานก็
 เปนทานมัยบุญญกิริยาวัตถุทั้งสิ้น ๆ แม้ในส่วนทั้งเก้า
 มีศีลมัยบุญญกิริยาวัตถุเป็นต้น ก็ให้บังเกิดจิตชนสง-
 เเคราะห์เจตนาทั้งสามกาล ในศีลมัยบุญญกิริยาวัตถุเป็น
 ต้นนั้นตามสมควร ตั้งวิภาคในทานมัยบุญญกิริยาวัตถุ
 นั้นเกิด ๆ และกามาวจรบุญกามาวจรกุศล ซึ่งมีวิภาค

เปนบุญญกิริยาวัตถุสิบประการนี้ ตามวัฒนธรรมในคัมภีร์
 พระอภิธัมม ๑ สุตเต ปน ตีณิ เหว ปุญญกิริยาวัตถุ
 อากทานิ แต่บุญญกิริยาวัตถุซึ่งมาในพระสูตรแต่สาม
 อย่างเท่านั้น คือทานมัยแล้วด้วยทาน สීමัยแล้วด้วย
 สීම ภาวนามัยแล้วด้วยภาวนา ๑ ให้ผู้มีปรีชาพึงสงเคราะห์
 ย่นบุญญกิริยาวัตถุทั้งสิบนั้นลงในบุญญกิริยาวัตถุทั้งสาม
 ซึ่งมาในพระสูตร ๑ บุญญกิริยาวัตถุที่หนึ่งคือทาน ที่
 สองคือสීම ที่สามคือภาวนานั้น คงที่เปันทานมัยสීමมัย
 ภาวนามัยหยุแล้ว แต่บุญญกิริยาวัตถุเหลืออื่นนั้นเจด
 ประการ ก็สงเคราะห์ลงในสามบุญญกิริยาวัตถุนี้ ๑
 บัตติทานให้ส่วนบุญและบัตตานุโมทนาขึ้นดีตามซึ่งบุญ
 สองอย่างนี้ถึงซึ่งสงเคราะห์ย่นลงในทานมัย เพราะว่า
 แม้ถึงทานเปนม่าสีกแก่ฤษยาและกระหนนี้ แม้ถึงบัตติ
 ทานบัตตานุโมทนาทั้งสองนั้น ก็เปนม่าสีกแก่ฤษยาและ
 กระหนนี้เหมือนฉนั้น เพราะเหตุบัตติทานบัตตานุโม
 ทนามีลักษณะอย่างเดียวกับทาน ด้วยมีธัมมซึ่งเปนปฏิ
 บั๊กษ์เสมอกัน จึงว่าบัตติทานบัตตานุโมทนาทั้งสองนั้น
 สงเคราะห์ลงในทานมัยบุญญกิริยาวัตถุด้วยประการฉนี้ ๑

ฝ่ายอปจายนค่านับตกต่ำและเวรยาวจกัมมกระทำ การ
 ขวนขวายทั้งสองนั้น สงเคราะห์ในบุญญกิริยาวัตถุสี่
 มัยแล้วด้วยสี่ล เพราะเหตุเป็นจาริตตสี่ล ฯ ฝ่ายธัมม
 เทสนาแสดงธัมม ธัมมัสสวนฟังธัมม ศึกษากัมมทำ
 ทัฏฐิให้ตรง ทั้งสามนั้น ถึงซึ่งสงเคราะห์ในบุญญกิริยา
 วัตถุส่วนภาวนามัย ฯ เอว เมตานิ บุญญกิริยาวัตถุทั้งสิบ
 ตามวณณนาในพระอภิธัมม สงเคราะห์ลงในทาน
 มัยสี่ลมัภาวนามัยสามบุญญกิริยาวัตถุฝ่ายพระสูตรด้วย
 ประการฉนี้ ฯ บุญญกิริยาวัตถุเมื่อย่นเป็นสามเมื่อให้
 พิศดารเป็นสิบนี้ เมื่อจะสำเร็จเป็นไปในสันดานสัตต
 ทัหฺลยา สัตตจะก่อสร้างบำเพญกัฟ้งบำเพญด้วยกุสล
 จิตต์แปดดวงนั้น ดวงใดดวงหนึ่ง ฯ เตส ทานํ ทสุสา-
 มีติ จินฺเตนุโต ในบุญญกิริยาวัตถุทั้งสิบนั้น เมื่อบุคคล
 คิดว่าเราจักให้ทานดังนี้ ก็ย่อมคิดด้วยกามาวจรกุสล
 จิตต์แปดดวง ดวงใดดวงหนึ่ง ฯ ททมานโน ปี แม้ถึงเมื่อ
 ให้ทานหยุเล้า ก็ย่อมให้ด้วยกามาวจรกุสลจิตต์ดวงใด
 ดวงหนึ่งในแปดดวงนั้น ฯ ทานํ เม ทินฺนุนฺติ ปจฺจเวกฺ-
 ขนุโต ปี ถึงเมื่อได้บริจาคแล้ว มาพิจารณานึกว่าเรา

ได้ให้ทานแล้วตั้งนี้เล่า ก็ย่อมพิจารณาคำนี้ด้วยกามาวจรกุศลจิตต์ดวงใดดวงหนึ่งในแปดดวงนั้นแท้จริง ๆ แม้ถึงเมื่อคิดจะบำเพ็ญสัลด และคิดถึงสัลดที่ตนบำเพ็ญอยู่ และพิจารณาสัลดที่ตนได้บำเพ็ญแล้วเป็นต้น จนคิดถึงว่าเราจะกระทำบุญให้ตรง เราทำบุญให้ตรงอยู่ เราทำบุญให้ตรงแล้วตั้งนี้ เป็นที่สุดก็ดี ก็ย่อมคิดและพิจารณาด้วยกามาวจรกุศลจิตต์แปดดวงนั้น ดวงใดดวงหนึ่งแท้จริง ๆ บุญกุศลสุจริตส่วนกามาวจรภูมนี้ เมื่อนิยมตามกัมมทวารก็เป็นสาม คือ กายกัมม วจีกัมม โนกัมม และเป็นสามคือ ทานมัย สัลดมัย ภาวนามัย เป็นแปดตามกามาวจรกุศลจิตตูปบาท เป็นสิบตามบุญญกิริยาวัตถุด้วยประการนี้ ฯ

ฝ่ายบุญที่เป็นรูปาวจรอรูปรูปาวจรโลกุตตรนั้นเป็นมโนกัมมภาวนามัยถึงซึ่งอุปปนาเท่านั้น ฯ และบุญกุศลทั้งสี่ภูมินำมาซึ่งสุขตามสามารถแห่งตน ๆ จนถึงโลกุตตรกุศลคือพระอริยมัคค์ทั้งสี่ นำมาซึ่งพระนิรพาณปรมัตตสุขให้สัตตัพันธ์สสารทุกขทั้งปวงเป็นที่สุด ฯ บุญย่อมนำความสุขมาแก่สัตตัพันธ์ผู้ใดก่อสร้างสั่งสมบำเพ็ญ

ไว้ให้เกิดในสันดานด้วยประการนี้ ๆ ตสฺมา เหตุ
การณังนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัส
เทศนาแก่ภิกขุสงฆบริษัท ในบุญญาภายนสูตรว่า มา
ภิกขเว ปุญฺญานิ ภายิตฺถํ ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย ท่าน
ทั้งหลายหย่าไต่กลัวแต่บุญทั้งหลายเลย สุขสฺเสตํ ภิก-
ขเว อธิวณฺโณ ยทิตํ ปุญฺญานิติ ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย
คำว่า ปุญฺญานิ บุญ ๆ นี้เป็นชื่อแห่งความสุข ดังนี้ ๆ
ปุญฺญสฺส สุขาวหตา และซึ่งว่า บุญที่สัจจมาบำเพญ
ก่อสร้างสั่งสมด้วยกายวาจาจิตต์เป็นส่วนสุจริต แล้ว
ด้วยทานศีลภาวนา นำมาซึ่งความสุขนั้น ทั้งความสุข
ในภพปัจจุบันและภพเบื้องหน้า ให้สรรพเกษมสิริสวัสดิ
มงคลซึ่งสัจจประสงค์ปรารถนา สำเร็จแก่ผู้บำเพญและ
มนุสสํเทพดาอื่นซึ่งได้อนุโมทนา มีวิปาโกภาสแผ่
ไพศาล เป็นอจินตยวิจิตรนัก สามารถจะบำบัดซึ่ง
สัตตสังขารอันเป็นปฏิบัตินที่พัวพันมนุสสวิสัยให้ประลัย
พินาสพ่ายแผ่ไปได้ เป็นมหัสจรรย์ ฯ

สมเด็จพระมโหฬารราชสมภารเจ้า ทรงทราบ
วิปากสมบัติอิทธานุภาพแห่งบุญกิริยานี้ด้วยกำลังพระ

สุตมัยปรีชาญาณ จึงทรงพระอุสสาหะทรงบำเพญ
 พระราชกุศลในพุทธปณิามหกาลมมงคลสมัยนี้ ทรง
 พระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลบุญญินี้แด่สมเด็จบรม
 กษัตริย์เจ้าเอกราชซึ่งได้ดำรงเอกราชมไหศวริยแต่ปาง
 ก่อนในโบราณศรียุทธยาพระมหานครนี้แล้วเสด็จสวรร
 คตล่วงไปนั้นทุกพระองค์ ให้ได้ทรงอนุโมทนาตั้งได้ทรง
 บำเพญด้วยพระองค์นั้น ๑ อนึ่งสมเด็จบรมบพิตร
 พระราชสมภารเจ้า ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศล
 นี้แก่เทพดาเจ้าซึ่งสถิตในพระนครสถานและสังฆา
 ราชวิหารทุกตำบลให้ได้อนุโมทนา เสวยวิบุลผลสุข
 พิเศษตามประสงค์ ๑ ขอสมเด็จบรมกษัตริย์เอกราช
 แต่ปางก่อน และเทพเจ้าทุก ๆ พระองค์ จงได้ทรงพระ
 เกษมเปรมหฤทัยอนุโมทนาส่วนพระราชกุศลนั้นโดย
 เคารพสักกัจจการแล้ว จงได้ทรงอภิบาลสมเด็จ ๑ ล ๑
 เจ้า พร้อมพระราชวงศานุวงศ์และข้าทูลลอองธุลีพระ
 บาทฝ่ายหน้าฝ่ายใน และสมณะพราหมณ์ซึ่งได้อาศัยใน
 พระราชอาณาจักร และราษฎรทั่วสากลประเทศรัช
 สีมามณฑล ให้ทรงพระสถาพรในพระสิริราชสมบัติ

มโหศวரிய ทรงพระเจริญพระราชสิริสวัสดิพิพัฒมมงคล
พระชนมสุข สุข อุตถอัญญวิบุลผลพระราชวรฤทธิเดชา-
นุภาพทุกประการ ตั้งพระราชหฤทัยทรงพระราช
ประสงค์นั้นเทอญ ฯ

สารบัญ

อปายน	หน้า ๑๓, ๑๖
กามาวจรบุญในคัมภีร์พระอภิธรรม	„ ๑๕
กามาวจรบุญ แปล	„ ๑๑
กามาวจรบุญ สาม	„ ๑๐
กามาวจรบุญ สิบ	„ ๑๑
กุศลจิตต์ แปล	„ ๑๑
กุศลมูล สาม	„ ๗
กุศลมูล สามโดยกัมมทวาร	„ ๑๐
เจตนา สาม	„ ๑๕
ทาน	„ ๑๒, ๑๕
ทิฏฐุชุกัมม	„ ๑๕, ๑๕
ธัมมเทศนา	„ ๑๔, ๑๘
ธัมมัสสวน	„ ๑๔, ๑๓
นิทานปริยาย	„ ๘
บุญ	„ ๖
บุญญกิริยาวัตถุในพระสูตร	„ ๑๕

บุญญาภาวนสูตร

บุญสี่ภูมิ

ปัตตานุโมทนา

ปัตติทาน

ภพควรบูชา

ภาวนา

ย่นบุญญกิริยาวัตถุสิบลงในสาม

เวทย์ยาวัจจ

สี่ส

หน้า ๒๓

„ ๕

„ ๑๔, ๑๗

„ ๑๔, ๑๗

„ ๘

„ ๑๓, ๑๖

„ ๒๐

„ ๑๓, ๑๗

„ ๑๒, ๑๕

แปลศัพท์

(เลขบอกตำแหน่งหน้า)

อจินเตยยวิจิตร ๒๓; หลายหลากหลายเหลือที่จะพึงคิดไปถึง
 อพายน ๑๓; กุศลธัมมชาติเป็นเหตุกำนัลตกต่ำ
 คือเจตนาเป็นเหตุประพยุตต่ำตนใน
 บุคคลผู้เจริญวัยเจริญคุณนั้น ๆ ๆ
 -๑๖; เจตนาที่เป็นเหตุกระทำซึ่งความ
 นับถือมาก ด้วยวิธีมีต้อนรับและ
 ให้อาสนะเป็นต้นแก่บุคคลผู้เจริญ
 วัยเจริญคุณ ด้วยอธยาศรัยอันไม่
 เสราห์มอง มิได้หวังอามิสลาภส-
 การ ๆ กุศลเจตนาเป็นเหตุกำนัลตก
 ต่ำ ๆ -๒๐; สงเคราะห์ในสี่ลัมยบุญ
 ความไม่ประมาท ความไม่เมานัก
 กุศลธัมมเกิดในจิตต์เป็นขมาสีกแก่
 ความประมาท ความไม่หยูปราศ
 จากสติ ไม่สละสติเสีย กุศลธัมม
 อันเป็นปฏิบัติไขไล่ความประมาทมา

อปรมาท ๔;

นักเสียให้ห่างไกล

อปราปรเจตนา ๑๕; เจตนาเป็นไปด้วยระลึกถึงทานที่ได้
บริจาคแล้วนั้น ภายหลังแต่บริจาค
แล้วต่อไป

อโมห ๗; ความไม่หลง ปัญญาที่รอบรู้เป็นมา
ลึกโดยตรงแก่โมหะ

อสังขาริก ๑๑; กล้าเอง ไม่มีเครื่องปรุงเครื่องตกแต่ง

ญาณสัมปยุต ๑๑; ประกอบทั่วพร้อมด้วยญาณ

ทาน ๑๒; ชัมมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุ บริจาค
เจตนา เจตนาเป็นเหตุบริจาค ฯ

- ๑๕; เจตนาของสัตว์อื่นมีสันดาน
พร้อมด้วยกิเลสานุสัย เป็นไปด้วย
บริจาค พัสตุสิ่งของของตนที่มีอยู่
ให้แก่ผู้อื่น ด้วยปราณนาจะบูชา
หรือจะอนุเคราะห์

ทิณฐุชุกัมม ๑๕; การทำทิณฐิให้ช่อตรง ฯ - ๑๕; ความ
ทำทิณฐิให้ตรงด้วยสามารถแห่งสัม-
มาทสสนอันเห็นชอบ อันเป็นไป

โดยนัยว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล
อยู่ ดังนั้นเป็นต้น ฯ - ๒๑; สงเคราะห์
เข้าในภาวนามยบุญ

ธัมมเทศนา ๑๔; ธัมมชาติเป็นเหตุแสดงธัมม์ คือ
เจตนาเป็นเหตุสั่งสอนจะให้เป็น
ประโยชน์ ด้วยมิได้เพ่งอามิสเป็น
เหตุภายใน ฯ - ๑๘; เจตนาตั้งประ-
โยชน์แก่ผู้อื่น โดยกระทำในจิตต์
โดยแบบกายโดยอุบายที่ชอบ ด้วย
อธยาศรัยมิได้มุ่งต่ออามิส มีลาภ
สักการเป็นต้น แสดงอรรถธัมม
สอนผู้อื่น ด้วยหวังจะให้เป็นประ-
โยชน์ ฯ - ๒๑; สงเคราะห์เข้าใน
ภาวนามยบุญ

ธัมมัสสวน ๑๔; ธัมมชาติเป็นเหตุฟังซึ่งธัมม์ คือ
เจตนาให้สำเร็จการสมันนาหารใส่
ใจฟังธัมมภาสิตที่ไม่มีโทษ ฯ - ๑๓;
เจตนาเป็นเหตุฟัง ตั้งไว้ซึ่งประ-

โยชน์ด้วยอธยาศรย์อันไม่เสร้างมอง
 เปนไปด้วยสามารถ แห่ง อัน แผลไป
 ซึ่งประโยชน์แก่ตนว่า เราจักพึง
 ธรรม์นั้นหย่างนั้นแล้ว ปฏิบัติไปตามนัย
 ที่ท่านกล่าวไว้ในธรรม์นั้น ก็จักเป็น
 คนบันลुकุณพิเสสอันเป็นโลกิยและ
 โลกุตตรดังนี้ หรือแผลไปซึ่งประ-
 โยชน์แก่ผู้อื่นว่า เราจักพึงธรรม์นั้น
 หย่างนั้นแล้ว เปนพหุสสุตจำทรงไว้
 มากแล้ว จักได้อนุเคราะห์ผู้อื่น
 ด้วยอุบายวิธีมีเสดงธรรม์สั่งสอน
 เปนต้นดังนี้ ฯ -๒๑; สงเคราะห์ใน
 ภาวนามัยบุญ

นราศกธัมมสามิสร์ ๔; พระผู้เป็นเจ้าใหญ่แห่งธรรม์ผู้
 ประเสิดของคน

นิรโฆษมหาร ๑; การฉลองเอิกเริก

บัณฑิต ๖; ผู้ดำเนิรด้วยปัญญา

บุญ ๖; ธรรม์ที่ชำระสันดาน ฯ -๔; กุศล

- สัจจิตอันให้ผลเกิดขึ้นใน ภพ ครอบ
 บัว กุศลสัจจิตเป็นฝ่ายแห่งภพ
 ครอบบัว เกือกุศลแก่ภพครอบบัว
 บุญญกิริยา ๓; การกระทำก่อสร้างบำเพ็ญบุญ
 บุญพเจตนา ๑๕; เจตนาที่บังเกิดก่อนแต่บริจาทาน
 บัณฑิตานุโมทนา ๑๔; ธรรมชาติเป็นเหตุอนุโมทนามันเนื่อง
 ตามในกุศลแห่งผู้อื่น ๆ -๑๗; เจตนา
 อันไกลจากถัมภะและมานะ เป็น
 เหตุอนุโมทนาเฉพาะซึ่งบุญที่ผู้อื่น
 ได้ให้แล้วยินดีมันเนื่องตามด้วยจิตต์
 อันปราศจากมณฑลคือภาระหนัก อนึ่ง
 แม้บุญที่ท่านผู้อื่นมิได้ ออกรวาทให้
 แต่ตนได้ยินดีฟังได้เห็น พลอย
 ยินดีตาม ๆ -๒๐; สงเคราะห์เข้าใน
 ทานมัยบุญ
 บัณฑิตาทาน ๑๔; ธรรมชาติเป็นเหตุให้ส่วนบุญ คือ
 เจตนาที่ไกลฤษยาและภาระหนัก ให้
 ส่วนบุญของตนที่ควรอนุโมทนาแก่

บุคคลผู้อื่น เพื่อให้อนุโมทนายินดี
 ตาม ๗ - ๑๗ เจตนาเป็นเหตุให้ซึ่ง
 ส่วนบุญส่วนกุศล อันไถ่จาก
 ฤชยาและกระหน้ เป็นเหตุหวัง
 ฉเพาะซึ่ง ความที่แห่งบุญอันบังเกิด
 ขึ้นแล้วละสันดานแห่งตน จะให้
 ทั่วไปด้วยบุคคลทั้งหลายอื่น ๗ - ๒๐;
 สงเคราะห์เข้าในทานมัยบุญ
 กุศลธัมมชาติเป็นเหตุให้กุศลธัมม
 เกิดมีขึ้นเจริญขึ้น คือเจตนาที่ไถ่
 ความเกียดคร้าน มาเพิ่มพูนสัน-
 ดานด้วยกุศลในจิตต์ ๗ - ๑๖; เจตนา
 อันเป็นไปในกัมมัญฐานมีกสิณเป็น
 ต้นก็ดี เป็นไปในวิปัสสนาภูมิทั้งสี่
 มีขั้นเป็นต้นก็ดี ด้วยสามารถแห่ง
 บริกัมม์และพิจารณา เป็นแต่กามา-
 วจรจนถึงโคตรภูเป็นที่สุด ส่วนที่
 ยังไม่บันลืออุปปนา

ภาวนา ๑๓;

มโนกัมมภาวนามัย ๑๐; สำเร็จด้วยการบำเพ็ญด้วยกระทำ
ทางใจ

มูญจนเจตนา ๑๕; เจตนาที่เป่นไปเมื่อขณะบริจาคนหุ่

วิปากสมบัตติ ๒๓; ความสำเร็จพร้อมแห่งผล

วิปาโกภาส ๒๓; ความรุ่งเรืองแห่งผล

เวยยาวัจจ ๑๓; ความเป็นผู้ชวนชวาย ชัมมชาตเป่น

เหตุชวนชวาย คือหิตุปเทศเจตนา

ที่ให้สำเร็จการช่วยกิจนั้น ๆ แห่งผู้

อื่น ๆ -๑๗; เจตนาเป่นเหตุกระทำ

กิจนั้น ๆ แก่ผู้อื่นอันบว้ยไขเป่นต้น

ด้วยอัธยาศัยอันไม่เสร้างหมอง ไม่

มุงอามิสลาภสักการ ฯ -๒๑; สง-

เคราะห์เข้าในสี่ลมัยบุญ

สัทธาทีคุณ ๑; คุณมีสัทธาเป่นต้น

สัสซาริก ๑๑; มีเครื่องปรุงร้ง เครื่องตกแต่ง

สี่ล ๑๒; ชัมมชาต เป่นเหตุจัดแจง ตกแต่ง

กายกัมมวัจจกัมมวัชชอบ ชัมมชาต

รองกุศลจิตต์ไว้ คือเจตนาที่ระวัง

รักษา กายกัมม^๖ วจีกัมม^๗ ให้ดำรงเป็น
 ปกตัตถิยาม ๙ - ๑๕; เจตนาเป็นไปแก่
 บุคคลผู้หวังรักษากายวจีกัมม^๗ คือ
 บุคคลสมาทานอยู่ซึ่งศีลสิกขาบท
 หรือแม้ได้สมาทาน และมางดเว้น
 แม้จากทุกจริตในกายวาจาที่ถึงพร้อม
 เข้าจะล่วงกระทำ แต่หากระทำไม่
 งดเว้นเสียเป็นสัมปัตตวิรัต^๘ หรือผู้
 บำเพญญตูปาริสุทธศีลให้บริบูรณ์
 สุตมยปริชาญาณ ๒๓; ปันญญารูรอบคอบสำเร็จด้วยการ
 สดับ

หิตุปเทศ ๑๓; การแสดงความเกื้อกูล ๙ คำนี้เอง
 ที่ออกจากสัสกถาคือ หิโตปเทศ

พากย์มคธ

อตฺตโน สนฺตानเ นิพฺพตฺตา ปตฺติ ทิยฺยติ

เอเตนาติ ปตฺติทานํ ๑๔

อปจายติ ปุชาวเสน สามิจิ กโรติ เอตาयाติ

อปจายนํ ๑๓

ตํทํกิจฺจกรณเ พุยาवณฺสฺส ภาโว เวยฺยาวจฺจํ ๑๓

ตีณิ 'มานิ ภิกฺขเว กุสลมุลานิ ฯ ล ฯ ๗

ตีณิ 'มานิ ภิกฺขเว นิตานานิ กมฺมานํ

สมุทฺทาย ฯ ล ฯ ๘

ทิฏฺฐิยา อชฺชกรณํ ทิฏฺฐุชฺชกมฺมํ ๑๕

ทิยฺยติ เอเตนาติ ทานํ ๑๒

ธมฺมํ เทเสนฺติ เอตาयाติ ธมฺมเทสนา ๑๔

ธมฺมํ สุนฺนฺติ เอเตนาติ ธมฺมสฺสวณํ ๑๔

ปตฺติ อนุโมทติ เอตาयाติ ปตฺตานุโมทนา ๑๔

ปุณฺญานิ ปรโลกสฺมํ ปติฏฺฐา โหณฺติ ปาณินํ ๒

ปุณฺญานิ เหตุานิ สุขาวหานิ ๒

ภาเวติ กุสเล ธมฺเม อาเสวติ วฑฺฒเตติ เอตาयाติ

ภาวนา ๑๒

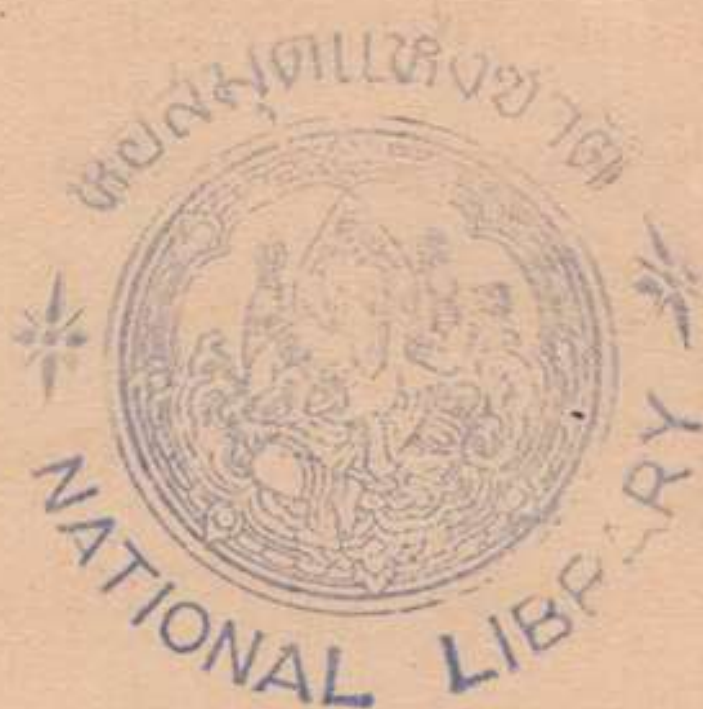
มา ภิกฺขเว ปุณฺณานิ ภายิตฺถ ฯ ล ฯ ๒๓

สนฺตานิ ปุณฺาติ โสเรตฺติ ปุณฺญํ ๖

สํลตฺติ สํลํ ฯ สํลยตฺติ วา อฺปชาเรตฺติ สํลํ ๑๒

สุโข ปุณฺญสฺส อฺจฺจโย ๒

เสยฺยถา ปี ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงคถานํ ฯ ล ฯ ๕

~~หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา~~

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

